

INLEIDING

Globalisering, bedrijven en betrokkenheid.

Wim Vandekerckhove¹

ABSTRACT – *Globalisation, business and involvement.* This article is the introduction to a theme issue on how to perceive and deal with interrelatedness and involvement of business, society and governments within the context of globalisation. It is argued that interdependence of regions and people as such is not new. However, economic globalisation and technological innovation have given this interdependence a new face. We have no satisfying answers yet to this new interdependence – hence the moral perplexity – but the interdependence is constituted by and through corporations and other private organisations.

This theme issue consists of six papers looking into possible answers from the perspectives of flexibility and cooperation, complexity and transversal functions within organisations, human rights, social standards and labels, and the necessity but impossibility of social partnerships between corporations, NGOs and governmental agencies.

KEYWORDS: business ethics, globalisation, involvement, interdependence.

Hoewel de term *globalisering* frequent wordt gehanteerd in het hedendaagse politiek en economisch discours, blijven ambiguïteiten bestaan met betrekking tot de impact van het begrip. Zeker is dat globalisering een mondialisering van privé-kapitaal gerichte en gestuurde bedrijfsvoering omvat, gejustifieerd aan de hand van begrippen als 'wereld-dorp' en 'vrije markt'. Ronkende adagio's die eenieder dienen te overtuigen van een grotere harmonie - het dorp als harmonisch geheel - en grotere vrijheid - liberalisering, opentrekken van economieën naar de integratie in de vrije markt. Niettemin doen zich realiteiten voor die ons aan de belofte van globalisering laten twijfelen: stijgende polariteiten inzake welvaart, ontmanteling van sociale vangnetten, demografische verschuivingen en ecologische bekommernissen.

Uitgangspunt om over die twijfel te reflecteren, meer bepaald het ethisch denken binnen het kader van die twijfel aan te vatten, is dat die twijfel een morele perplexiteit veroorzaakt. Het betreft een perplexiteit die ons confronteert met een nieuwe interdependentie. Op die nieuwe onderlinge afhankelijkheid en onderlinge bepalendheid hebben we vooralsnog geen antwoorden. Dàt er interdependentie is, dàt we betrokken zijn op elkaar is niet nieuw. Inderdaad, de interdependentie op economisch vlak van regio's is geen nieuw fenomeen. Het lijkt eerder een constituerende factor van het kapitalistisch wereld-systeem te zijn. Wel nieuw is dat door het toegenomen belang van de media en door innovaties in informatietechnologie, we op een nieuwe manier worden geconfronteerd met de interdependentie van personen, namelijk langs *bedrijven* om. De producten die we consumeren zijn 'god-weet-waar' gemaakt en precies daarom verdacht als bron van medeplichtigheid aan uitbuiting, maar tegelijk ook als bron van Vlaamse en Bel-

¹ De auteur is doctoraatsbursaal aan de vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschap, Universiteit Gent. Hij is tevens verbonden aan het Centrum voor Ethiek en Waarde-Onderzoek (CEVI).

gische werkloosheid en daarom van gierig geldgewin op de rug van ontslagen Vlaamse en Belgische arbeiders. Tegelijkertijd is het omwille van globalisering dat we ‘meer en harder’ zullen moeten gaan werken, aldus vertegenwoordigers van Vlaamse en Belgische werkgeversverenigingen. En het is in naam van globalisering en ‘internationaal meekunnen’ dat we op nieuwe wijzen worden beoordeeld, dat nieuwe criteria gelden voor wat bedroevende, behoorlijke en uitstekende prestaties zijn.

Kortom, de bedrijfsfenomenen die gepaard gaan met globalisering zetten de wijzen waarop we op elkaar betrokken zijn onder druk. Die menselijke *betrokkenheid* is in twee opzichten nieuw. Ze is nieuw omdat een eerdere betrokkenheid op een zeer specifieke, met globaliseringsfenomenen gepaarde gaande wijze onder druk is komen te staan. Maar de menselijke betrokkenheid is eveneens nieuw in de wijze waarop ze weerstand kan en moet bieden aan die globaliseringsdruk. In beide opzichten is de nieuwe menselijke betrokkenheid ethisch relevant. Vanwege het groot belang en de stijgende impact van privé-kapitaal gestuurde en georiënteerde ondernemingswijzen, is die ethische relevantie zelfs pregnant.

De zes artikels in dit themanummer gaan dieper in op de nieuwheid, op de andersheid, of nog, op de perplexiteit van de menselijke betrokkenheid binnen de context van globaliserende bedrijfsvoering.² Tevens formuleren ze aanzetten tot antwoorden. Alle draaien rond de thema’s globalisering, bedrijven en betrokkenheid. Toch lijken ze uiteen te vallen in drie blokken.

Vanuit een speltheoretische denkoefening stelt RONALD COMMERS dat de flexibiliteit in en de flexibilisering van organisaties, onder druk van monetaire beleidsimperatieven en technologische innovaties, structureel ongunstige voorwaarden creëren voor samenwerking. Het vertrouwen en de stabiliteit, nodig voor relaties van samenwerking, moeten aldus op andere wijze worden gegeneerd. Commers ziet vooral ‘transparantie’-initiatieven als dergelijke pogingen.

De bijdrage van DIRK COECKELBERGH en JOS LEYS sluit daarop aan. Zij bespreken vier functies die transversaal opereren in gedecentraliseerde organisaties: Compliance, TQM, HRM en Duurzaam Ontwikkelen. Het zijn die functies die de bedrijfsethiek ontwikkelen en in stand houden. De kwaliteit van de aldus gegeneerde bedrijfsethiek berust evenwel in grote mate op persoonlijke eigenschappen van zij die dergelijke functies uitvoeren.

Een tweede blok benadert de betrokkenheid van bedrijven vanuit een mensenrechtenbenaming. BERT VAN DE VEN bespreekt de filosofische moeilijkheden van mensenrechten met betrekking tot hun fundering, evenals de toepasbaarheid ervan binnen een bedrijfscontext. Niettemin blijven er goede redenen om het mensenrechtenperspectief te hanteren. Vanuit het werk van Levinas gaat Bert van de Ven na hoe mensenrechten als een asymmetrische en actieve verantwoordelijkheid, een startpunt kunnen zijn om gemeenschappen te vergoeden voor ongevraagde effecten van globalisering.

HERMAN SIEBENS benadert de thema’s globalisering, bedrijven en betrokkenheid vanuit de vele sociale standaarden en labels waarover bedrijven kunnen beschikken. Hij on-

² Morele perplexiteit in haar globale en concrete praktische context van menselijke waardering en verantwoordelijkheid, is het onderzoeksonderwerp van het Centrum voor Ethiek en Waarde-Onderzoek (cf www.flwi.ugent.be/cevi of www.cevi-globalethics.be).

De artikels in dit themanummer komen voort uit de eerste twee sessies van de reeks symposia onder de titel ‘Globalisering en de nieuwe betrokkenheid van en in het bedrijfsleven’, georganiseerd door het Centrum voor Ethiek en Waarde-Onderzoek (CEVI), 3 december 2003 en 11 februari 2004.

derzoekt hun basis – de meeste refereren naar mensenrechtenconventies – en gaat na of deze standaarden en labels geschikt zijn om de ethische vragen met betrekking tot de betrokkenheid van bedrijven adequaat te beantwoorden.

Het derde blok tenslotte betreft de vraag op welk niveau antwoorden moeten worden geformuleerd. LUK BOUCKAERT betreft het werk van Rawls om te argumenteren dat de politico-ethische principes van herverdeling op het niveau van natie-staten – zo verwant met de welvaartsstaat – niet geschikt zijn om de onrechtvaardigheden die samen lijken te gaan met globalisering te corrigeren. Volgens Bouckaert kunnen adequate correcties enkel voortkomen uit de logica van interdependentie, en niet langer uit een logica van soevereiniteit. Hij pleit daarom voor sociale partnerschappen tussen bedrijven, NGO's en overheden.

GEERT DEMUIJNCK daarentegen gelooft niet in het welslagen van dergelijke partnerschappen. In zijn bijdrage plaats hij een aantal bedenkingen bij de wenselijkheid, rechtvaardigheid en werkbaarheid van partnerschappen tussen NGO's en bedrijven, en komt tot de conclusie dat ze gedoemd zijn te mislukken omdat de wederzijdse onafhankelijkheid binnen die partnerschappen tegelijk nodig en onmogelijk is.